

Katyń Pro Memoria
Scenariusz zajęć z historii
o Zbrodni Katyńskiej

*szkoły
ponadpodstawowe*

katynpromemoria.pl

Przekazujemy Państwu scenariusze lekcji o Zbrodni Katyńskiej dla szkół ponadpodstawowych. Elementem łączącym wszystkie scenariusze jest portal katynpromemoria.pl, który powstał w 2020 roku w związku z 80. rocznicą Zbrodni. Portal to rodzaj wirtualnego spaceru po nekropoliach katyńskich. Trójstopniowa narracja pozwala poczuć atmosferę miejsca, zanurzyć się w katyński las i spacerując po nim jeszcze raz na nowo odkryć wydarzenia i miejsca znane z tragicznych kart polskiej historii. Podążając w głąb symbolicznego lasu, odkrywamy „Głosy” ofiar, bliskich, świadków ekshumacji, dokumenty. Czytają je wybitni aktorzy, m.in. Jan Englert, Piotr Fronczewski, Andrzej Chyra czy Maja Komorowska.

Bardziej dociekliwi mogą wyjść poza symboliczną przestrzeń i zobaczyć jak cmentarze wyglądają w rzeczywistości. Mogą poznać historię stojącą za cmentarzami Ofiar Zbrodni w Katyniu, Miednoje, Charkowie, Bykowni, a także Kuropatach – miejscu prawdopodobnego ukrycia ciał Ofiar Zbrodni Katyńskiej. Prezentowane scenariusze lekcji koncentrują się na jednym obszarze – Polskim Cmentarzu Wojennym w Katyniu. To w Lesie Katyńskim odkryto w 1943 roku pierwsze ciała Ofiar i to właśnie mogiły polskich jeńców z Kozielska stały się symbolem całej Zbrodni.

Autorki prezentowanych scenariuszy to zwyciężczynie konkursu ogłoszonego przez Centrum. Serdecznie gratulujemy! Mamy nadzieję, że scenariusze będą przydatną pomocą na Państwa lekcjach.

Ktokolwiek widział, ktokolwiek wie... Śladami zła.

?

Jak analiza Zbrodni Katyńskiej może nas zbliżyć do odpowiedzi na pytanie: skąd zło?

przebieg zajęć

I. Faza wprowadzająca / 10 minut

Uczniowie wysłuchują umieszczonych w części „Katyń” portalu fragmentów *przemówienia Jana Pawła II do Rodzin Katyńskich*. W krótkiej rozmowie nauczyciel prosi o wyjaśnienie okoliczności wydarzeń, o których mowa w źródłach (podstawa programowa ze SP), dopowiada wedle potrzeby, wyjaśnia niektóre terminy (np. obszarnicy), zwraca uwagę, że osoby zamordowane w Katyniu należą do elit wojskowych, urzędniczych i inteligenckich.

II. Faza zasadnicza / 25 minut

1. Wprowadzenie pytania problemowego: *Jak analiza Zbrodni Katyńskiej może nas zbliżyć do odpowiedzi na pytanie „skąd zło”?*

2. Uczniowie zostają podzieleni na grupy. Nauczyciel:
Na Zbrodnię Katyńską popatrzycie za chwilę z perspektywy różnych osób i różnych doświadczeń. Przeanalizujcie te opowieści:
- *w jaki sposób autorzy tych opowieści doświadczyli Zbrodni Katyńskiej, czym ona dla nich była, kiedy i jak się z nią spotkali?*
  - *Jak wygląda ich interpretacja tego, co się zdarzyło – jakie aspekty uwypuklają?*
  - *Postawcie hipotezy: co odpowiedzieliby na pytanie o pochodzenie zła, które wydarza się między ludźmi?*

Powyższe pytania powinny być dobrze widoczne, aby uczniowie koncentrowali się na nich, analizując doświadczenia różnych osób.

GRUPA 1

PERSPEKTYWA ŚWIADKA WYDARZEŃ. Świadek wydarzeń jest kimś, kto był możliwie blisko zbrodni, dotknięta go ona, pozostawał wobec niej bezradny. Uczniowie odsłuchują [wspomnienia](#) Józefa Czapskiego.

Kryteria sukcesu ucznia:

- rozróżnia różne perspektywy, z których można opisywać Zbrodnię Katyńską;
- opisuje emocje i doświadczenia różnych osób, które los związał ze Zbrodnią Katyńską;
- formułuje własną, roboczą odpowiedź na pytanie o źródła zła.

→ od 15:07 do 19:04

GRUPA 2

PERSPEKTYWA OSOBY RELIGIJNEJ. Osoba religijna szuka sensu w złu, stara się je godzić z wizją świata jako dzieła Boga. Uczniowie z tej grupy wchodzi do części „Katyń”, oglądają film oraz słuchają wypowiedzi Jana Pawła II oraz wiersza Kazimierza Wierzyńskiego.

GRUPA 3

PERSPEKTYWA RODZIN. Członkowie rodzin ofiar zbrodni zostają przez zbrodnię najbardziej dotknięci, żyją w poczuciu niepojętej utraty kogoś bliskiego. Uczniowie z tej grupy wchodzi do części „Katyń”, gdzie analizują wypowiedź Małgorzaty Książek-Czerwińskiej.

GRUPA 4

PERSPEKTYWA „STRAŻNIKÓW PAMIĘCI”. „Strażnicy pamięci” poświęcają się walce przeciwko ostatecznemu tryumfowi zła, jakim byłoby zapomnienie zbrodni lub jej zakłamanie. Uczniowie z tej grupy wchodzi do zakładki „Historia Zbrodni Katyńskiej” i analizują fragment „Kłamstwo i walka o prawdę”.

GRUPA 5

PERSPEKTYWA HISTORYKA. Historyk analizuje ludzkie postęпки „bez gniewu i uprzedzenia”, ale czy rezygnując z moralnej oceny? Uczniowie z tej grupy wchodzi do zakładki „Historia Zbrodni Katyńskiej” i analizują fragment „Zbrodnia”.

III. Faza podsumowująca / 10 minut

Po zakończeniu pracy w grupach uczniowie przy pomocy nauczyciela analizują problem zła i jego przejawy w doświadczeniu poszczególnych osób.

Nauczyciel wskazuje możliwe tropy pod rozwagę uczniów, zarówno z uwagi na analizy dokonane w grupach, jak i ich własne przemyślenia.

- *zło jako efekt zamierzonej i przemyślanej niegodziwości jednostki?*
- *zło jako „zachowanie banalne”, efekt posłuszeństwa władzy?*
- *zło jako efekt ludzkiej niewiedzy, nieświadomości, głupoty?*
- *zło jako efekt systemu, deprawujących okoliczności?*
- *zło jako moralna interpretacja „zwyczajnego okrucieństwa natury”?*
- *zło jako moralna interpretacja przykrości i bólu, „wszystkiego, czego chcemy uniknąć”?*
- *zło jako część metafizycznego porządku zakładającego zmaganie dobra i zła w perspektywie wieczności i w duszy ludzkiej?*
- *zło jako brak dobra, jako przejaw niedoskonałości człowieka, który błądzi?*

Na koniec lekcji każdy uczeń zapisuje dwa zdania: *Dzieje Zbrodni Katyńskiej przekonują mnie, że źródłem zła na świecie jest..., ponieważ...*

Dzieje Zbrodni Katyńskiej przekonują mnie, że źródłem dobra na świecie jest..., ponieważ...

Pamięć drogą do przyszłości. Dialog gwarancją porozumienia.

?

Czy pomimo tego, co spotkało naród polski, jesteśmy w stanie wypracować porozumienie z Rosją? Jeżeli tak, to w jaki sposób?

opis zajęć

- + Zajęcia przeznaczone są do realizacji w klasie IV (technikum) w trakcie dwóch następujących po sobie w bloku godzin lekcyjnych (90 min).
- + Lekcja zaprojektowana została do wykonania w formie stacjonarnej. Druga część zajęć wymaga od uczniów znajomości zasad przeprowadzania debat oxfordzkich.

przebieg zajęć

I. Czynności organizacyjno-porządkowe / 3 minuty

1. Powitanie.
2. Przygotowanie książek przez uczniów.
3. Sprawdzenie obecności.

II. Nawiązanie do nowych treści / 4 minuty

1. Nauczyciel podaje temat lekcji.
2. Uczniowie zapisują temat w zeszytach.
3. Nauczyciel krótko wyjaśnia, czemu będą poświęcone lekcje: *Na dzisiejszej lekcji poruszymy kilka istotnych kwestii. W czasie II wojny światowej na świecie wydarzyło się bardzo dużo zła. W Europie nie było narodu, którego w jakiś sposób nie dotknęła wojna. Zginęły miliony ludzi, niektórzy podczas udziału w walkach, niektórzy zostali w bestialski sposób zamordowani. Jako Polacy, naród który szczególnie dotknęła polityka dwóch okupantów: Niemiec i Rosji, musimy sobie ciągle odpowiadać na bardzo istotne pytanie dotyczące porozumienia między naszymi narodami. Kwestia porozumienia z Rosją będzie zagadnieniem, którym zajmiemy się na dzisiejszej lekcji. Postaramy się poszukać odpowiedzi na pytanie:*

Kryteria sukcesu ucznia:

- definiuję pojęcie „pamięci zbiorowej”;
- potrafię zlokalizować Katyń na mapie historycznej;
- wiem, na czym polegała Zbrodnia Katyńska i kiedy do niej doszło;
- charakteryzuję sylwetki wybranych ofiar zbrodni;
- biorę udział w przygotowaniach do debaty i formułuję własne opinie;
- staram się wypracowywać sposoby na pozytywny dialog z narodem rosyjskim.

Techniki i metody:

- elementy wykładu;
- burza mózgów;
- praca w grupach;
- pokaz połączony z przeżyciem;
- pokaz multimedialny;
- dyskusja;
- debata oxfordzka;
- praca w parach.

Środki dydaktyczne:

- aplikacja Google Maps;
- mapa historyczna – Europa w XX wieku;
- strony internetowe (linki w tekście).

- Czy pomimo tego, co spotkało naród polski, jesteśmy w stanie wypracować porozumienie z Rosją? Jeżeli tak, to w jaki sposób?

III. Pamięć zbiorowa / 10 minut

Nauczyciel prosi uczniów, aby zastanowili się, czym według nich jest pamięć zbiorowa*. Jak można rozumieć to pojęcie? Odpowiedzi uczniów nauczyciel zapisuje na tablicy, po czym wspólnie z uczniami tworzy definicję tego zagadnienia.

*definicja: Pamięć zbiorowa jest to zespół wyobrażeń o przeszłości danej grupy ludzi/całego narodu. Może dotyczyć wydarzeń z przeszłości, jak i poszczególnych osób.

- Jakie wydarzenia w historii Polski z czasów II wojny światowej mogą być elementami pamięci zbiorowej?

Uczniowie podają przykłady. Wszystkie są zapisywane na tablicy. Spośród nich nauczyciel wybiera Zbrodnię Katyńską.

IV. Wprowadzenie do Zbrodni Katyńskiej / 10 minut

Na dzisiejszej lekcji skupimy się na Zbrodni Katyńskiej, która jest częścią polskiej pamięci zbiorowej.

Nauczyciel uruchamia stronę internetową: katynpromemoria.pl, gdzie na początku jest przedstawione krótkie wprowadzenie dotyczące zbrodni**.

**Istotne jest, aby stronę włączyć z głośmem, ponieważ sama ścieżka dźwiękowa jest znacząca.

Następnie nauczyciel wskazuje uczniom gdzie trafili Polscy oficerowie, pokazuje na mapie: Kozielsk, Starobielsk, Ostaszków i Katyń***.

***Korzystając z zakładki "Mapa Zbrodni" na portalu katynpromemoria.pl, pokazuje gdzie znajdują się te miejscowości.

Korzystając ze strony: <http://www.katynpromemoria.pl/historia-zbrodni-katynskiej/>, nauczyciel prosi ucznia, aby przeczytał wybrane fragmenty dotyczące historii Zbrodni.

V. Ofiary i ich rodziny. Pokaz połączony z przeżyciem / 25 minut

Wiecie już teraz czym była Zbrodnia Katyńska. Dla narodu polskiego i jego tożsamości bardzo ważne jest, abyśmy o tym pamiętali, szczególnie o ofiarach. W podręcznikach szkolnych na ten temat pojawiają się jedynie krótkie wzmianki, które nie oddają ogromu tego wydarzenia. Powstaje jednak wiele stron internetowych poświęconych temu tematowi. Na stronie: <http://www.katynpromemoria.pl/lista-ofiar/> jest stworzona cała lista ofiar, gdzie możemy poznać zamordowanych z imienia i nazwiska. Umożliwia to nam dostrzeżenie w ofiarach Zbrodni Katyńskiej nie tylko liczby ale przede wszystkim, dostrzegamy w nich konkretne osoby.

Spróbujemy teraz dowiedzieć się więcej na temat poszczególnych zamordowanych oficerów oraz poznać sytuację, w której znaleźli się ich bliscy. Celem tego zadania będzie to, abyście dostrzegli w ofiarach nie tylko statystyki pomordowanych, ale także konkretne osoby. (Będzie to pokaz połączony z przeżyciem).

Nauczyciel dzieli klasę na 2 grupy:

- Pierwsza grupa (11 osób) będzie prezentowała sylwetki zamordowanych oficerów.
- Druga grupa (11 osób) będzie się wcielała w role rodzin pomordowanych, ich żon, matek, dzieci.

Każda osoba dostaje przygotowane wcześniej na podstawie informacji na stronie <http://www.katynpromemoria.pl/lista-ofiar/> przez nauczyciela materiały na temat jednej z ofiar lub jednego z członków ich rodzin**** [załącznik 1. na końcu scenariusza].

W czasie gdy uczniowie będą prezentowali poszczególne ofiary, nauczyciel będzie pokazywał uczniom fotografie pomordowanych, znalezione na różnych stronach internetowych [linki w załączniku 1. na końcu scenariusza].

VI. Krótka historia kłamstwa katyńskiego / 5 minut

Nauczyciel prezentuje uczniom temat „Triumf prawdy”, ze strony: <http://www.katynpromemoria.pl/historia-zbrodni-katynskiej/>.

Przez 50 lat Związek Radziecki nie przyznawał się do popełnienia tej zbrodni, narodziło się wiele kłamstw. Po II wojnie, w czasach komunizmu w Polsce zabronione było poruszanie tej kwestii, a oficjalna wersja głosiła, że zrobili to naziści.

VII. Przygotowanie do debaty / 15 minut

Nauczyciel podsumowuje dotychczasowe wątki i stawia problem:

- Czy pamięć zbiorowa/narodowa o traumatycznym wydarzeniu jakim była Zbrodnia Katyńska, pozwoli nam na nawiązanie pozytywnych relacji z Rosjanami dzisiaj?

W celu rozważenia różnych aspektów tego zagadnienia przeprowadzona zostanie w klasie debata oksfordzka wokół tezy:

- Kulturowanie pamięci zbiorowej/narodowej o traumatycznym wydarzeniu jakim była Zbrodnia Katyńska, pozwoli nam na nawiązanie pozytywnych relacji z Rosjanami dzisiaj.

Nauczyciel dzieli klasę na 2 grupy oraz przygotowuje salę tak, aby uczniowie siedzieli naprzeciwko siebie.

- 1 grupa będzie miała za zadanie przedstawić argumenty potwierdzające tezę – czyli, że da się nawiązać pozytywne relacje;
- druga grupa będzie poszukiwała argumentów przeciwko.

VIII. Debata i jej podsumowanie / 20 minut

Potem następuje debata, w której ścierają się czteroosobowe reprezentacje obu grup.

Komentarz nauczyciela po debacie:

Nie da się ukryć, że Zbrodnia Katyńska była czymś niewyobrażalnym. Przeraża liczbą ofiar, ale także sposób, w jaki zostali zamordowani. Bardzo smutne jest również to, że przez 50 lat Polacy byli okłamywani, a osoby walczące o prawdę były atakowane i represjonowane. Mimo wszystko musimy pamiętać o tym, że zbrodni dokonali komuniści podlegający bezpośrednio Józefowi Stalinowi. W momencie, gdy Związek Radziecki już upadał, jego przywódcy zdecydowali się wyjawiać prawdę. Ukrywanie tej zbrodni na pewno było też traumatyczne dla Rosjan. Zbrodnie Katyńska wyrządziła ogromne krzywdy i szkody obu narodom: polskiemu i rosyjskiemu. Nie mają sensu ukrywanie, bagatelizowanie lub próby wymazywania tego, co się wydarzyło, ale zrozumienie istoty tej okropnej zbrodni i krzywdy, jaką wyrządzono obu narodom, da możliwość wypracowania wspólnego dialogu i dobrych stosunków między obydwoma narodami. To na pewno nie jest proste, ale też nie jest nieosiągalne. Weźmy też pod uwagę, że Rosjanie również byli narodem uciskany przez komunistyczną władzę, że byli okłamywani przez swoich przywódców, że im na pewno również zależy na poznaniu prawdy i nawiązaniu z nami dobrych stosunków. Spróbujcie się teraz w parach zastanowić, w jaki sposób możemy próbować nawiązać pozytywny dialog z Rosjanami, na jakich płaszczyznach działać?

Uczniowie pracują w parach i po kilku minutach każda para przedstawia swoje pomysły.

IX. Podsumowanie zajęć i praca domowa / 5 minut

Nauczyciel w krótkim wykładzie podkreśla, że temat lekcji nie był prosty, ale bardzo istotny.

Nasza przeszłość ma ogromny wpływ nie tylko na naszą teraźniejszość, ale i na przyszłość. Podczas pracy w parach bardzo dobrze wykazaliście, że przede wszystkim musi dojść do poprawy stosunków na płaszczyźnie politycznej.

Jeżeli politycy będą do siebie nastawieni negatywnie, to niestety będzie to wpływało na cały naród i polski, i rosyjski. Podoba mi się również to, że dostrzeżliście iż z Rosją mamy wspólną kulturę i dziedzictwo – jesteśmy Słowianami, mamy podobny język.

Popularyzowanie rosyjskiej kultury, tradycji, charakteru narodowego w telewizji i Internecie na pewno przyniesie pozytywne skutki. Ważną rolę odegrać mogą również nauczyciele z Polski i Rosji, którzy kształtują kolejne pokolenia i mają wpływ na ich sposób myślenia. Czekają nas długie drogi do nawiązania porozumienia, ale od czegoś trzeba zacząć. Nigdy nie wymażemy z naszej pamięci zbiorowej tego, co się wydarzyło, będziemy to przekazywać kolejnym pokoleniom, ale musimy iść do przodu. Od kilkuset lat łączy nas z Rosją historia – lepsza i gorsza, ale Rosjanie to ludzie, którzy nieśmiało wyciągają do nas rękę, może i my wyciągniemy do nich naszą? Pamiętajmy, dialog i porozumienie jest gwarantem sukcesu.

Nauczyciel pokazuje uczniom jak „Zapalić światło pamięci” na stronie internetowej.

Na zadanie domowe proszę, abyście „Zapalili światło pamięci” dla pomordowanych, korzystając ze strony: <http://www.katynpromemoria.pl/lista-ofiar/> oraz zachęcam do udostępnienia ze swoich kont w mediach społecznościowych linki do stron: katynpromemoria.pl oraz: cprdip.pl z krótkim komentarzem co możemy na nich znaleźć.

Załącznik nr 1

Lista Ofiar

1. Andrzejewski Henryk Antonii – urodziłem się w 1913 roku w Poznaniu; moja mama miała na imię Kazimiera a tata Seweryn; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrzelony 5 kwietnia 1940 roku.
2. Badowski Wiktor Tadeusz – urodziłem się w 1902 roku w Borzęcinie; moja mama miała na imię Katarzyna a tata Stanisław; miałem żonę Helenę i syna Jacka; byłem kapitanem; zostałem rozstrzelany 16 kwietnia 1940 roku.
3. Chmielnicki Henryk Piotr – urodziłem się w 1896 roku w Wojciechowicach; moja mama miała na imię Apolonia a tata Aleksander; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrzelony 20 kwietnia 1940 roku.
4. Dembicki-Jaxa Józef – urodziłem się w 1896 roku w Łodzi; moja mama miała na imię Anna a tata Józef; byłem porucznikiem pospolitego ruszenia; zostałem zastrzelony 4 kwietnia 1940 roku.
5. Etrych Franciszek – urodziłem się w 1908 roku w Celinach; moja mama miała na imię Marianna a tata Franciszek; miałem żonę Cecylię; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrzelony 20 kwietnia 1940 roku.
6. Fibak Leonard Erazm – urodziłem się w 1903 roku w Żninie; moja mama miała na imię Maria a tata Michał; pracowałem w aptece; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrzelony 20 kwietnia 1940 roku.
7. Gaik Kazimierz – urodziłem się w 1911 roku w Denkówku; moja mama miała na imię Marianna a tata Wojciech; miałem żonę Walerię; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrzelony 23 kwietnia 1940 roku.
8. Hakalla Stefan – urodziłem się w 1890 roku w Przemysłu; moja mama miała na imię Franciszka a tata Franciszek; pracowałem jako oficer śledczy; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrzelony 23 kwietnia 1940 roku.
9. Inwentarz Chaim – urodziłem się w 1896 roku w Se-rocku; moja mama miała na imię Frajda a tata Juda; studiowałem na Uniwersytecie Warszawskim; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrzelony 16 kwietnia 1940 roku.
10. Jabłoński Feliks – urodziłem się w 1896 roku w So-szańsku; moja mama miała na imię Maria a tata Władysław; studiowałem prawo na Uniwersytecie w Charkowie; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrzelony 13 kwietnia 1940 roku.
11. Kabarowski Włodzimierz – urodziłem się w 1913 roku w Limanowej; moja mama miała na imię Maria a tata Paweł; pracowałem jako urzędnik Sądu Grodzkiego; byłem podporucznikiem rezerwy; zostałem zastrze-lony 16 kwietnia 1940 roku.
3. Apolonia Chmielnicka – mój synek Henryk już nie żyje. To najgorszy ból dla matki, gdy umiera jej dziecko. Najgorsze jest to, że nie mogę zapalić świeczki na jego grobie, bo nie wiem, gdzie on się znajduje. Mu-szę jakoś żyć dalej, chociaż naprawdę nie wiem jak...
4. Anna Dembicka – wojna niesie ze sobą śmierć, tylko nie mogę zrozumieć czemu zabrała mi moje ukocha-ne dziecko. Józek miał tylko 44 lata. To był najgorszy dzień mojego życia, gdy dowiedziałam się, że nigdy już nie zobaczę swojego dziecka.
5. Cecylia Etrych – tak bardzo tęsknię za swoim mę-żem Franciszkiem; nie zasługiwał on na tak okropną śmierć; był wykształconym i bardzo dobrym człowie-kiem; miał cztery siostry i rodziców, którzy równie mocno go kochali. Ja przeżyłam to piekło wojny, ale kompletnie nie wiem, jak dalej żyć. To wszystko jest takie niesprawiedliwe.
6. Michał Fibak – czy kiedykolwiek poznam prawdę o tym, kto stoi za zamordowaniem mojego syna? Powoli zaczynam w to wątpić. Wszyscy, którzy zo-stali tam zamordowani, nie zasługiwali na to. Mój syn był spokojnym, dobrym, młodym człowiekiem. Przed wojną pracował w aptece. Zginął za Polskę.
7. Waleria Gaik – takich kobiet jak ja, jest niestety całe mnóstwo. Jestem żoną człowieka zamordowanego w Katyniu. Najbardziej mi smutno gdy pomyślę, że nie mogłam z nim być w tych ostatnich chwilach życia, zastanawiam się co czuł. Mam nadzieję, że kiedyś poznam prawdę.
8. Franciszka Hakalla – pewnie już długo nie pożyję na tym świecie i nawet nie chcę. Straciłam syna. Umierał samotnie w zimnym rosyjskim lesie. Mogli zabić mnie zamiast niego. Czuję złość i bezsilność. Mam nadzie-ję, że już niebawem spotkam się ze swoim synem...
9. Juda Chaim – co może czuć rodzic, kiedy wie, że jego dziecko zostało zabite; wszyscy ci ludzie poszli na rzeź jak baranki, zamordowane strzałem w tył głowy. To była elita polskiego narodu, ludzie wykształceni, tak jak mój syn. Mam nadzieję, że Polska i świat nigdy nie zapomną o tej zbrodni.
10. Maria Jabłońska – byliśmy dobrą, uczciwą rodziną. Z nikim nigdy się nie kłóciliśmy. Nasz syn Feliks był wykształconym człowiekiem, studiował na Uniwer-sytecie w Charkowie, pracował jako sędzia w War-szawie. Brał również udział w wojnie w 1920 roku. Był odważnym człowiekiem. Świeć Panie nad Jego duszą i duszami wszystkich tam pomordowanych.
11. Paweł Kabarowski – nasz syn w chwili śmierci miał tylko 27 lat. Miał przed sobą całe życie. Był dobrze zapowiadającym się prawnikiem. Po rozpoczęciu II wojny światowej walczył w Nowym Sączu; później został aresztowany i trafił do Kozielska. Na zawsze będziesz w moim sercu synku. Mam nadzieję, że Two-ja śmierć nie pójdzie na marne.

Członkowie rodzin

1. Seweryn Andrzejewski – miałem mądrego i kochane-go syna; studiował chemię, miał tytuł magistra; został bestialsko zamordowany w wieku 27 lat. Codziennie wyobrażam sobie, co musiał przeżywać...
2. Jacek Badowski – nie pamiętam swojego tatusia; moja mama dużo mi o nim opowiadała. Był bohate-rem wojennym z 1920 roku. Wiem, że został uwięzio-ny w Kozielsku i zamordowany w 1940 roku. Jestem z niego bardzo dumny i strasznie mi smutno, że go nie poznałem.

Walka o prawdę, walka z prawdą na przykładzie historii pamiętania Zbrodni Katyńskiej

?

Kto, jak i dlaczego mówi prawdę bądź kłamie w polityce?

wstęp

I. Wprowadzenie problemu

- *Będziemy się zastanawiać, kto, kiedy i dlaczego mówi prawdę / kłamie w polityce? Czy prawda jest zawsze celem samym w sobie, czy też można nią manipulować? W jaki sposób można głosić prawdę i jak można z prawdą walczyć?*
Nauczyciel (dalej N) zapisuje pytania na tablicy.

przebieg zajęć

II. Przygotowanie do pracy w grupach

1. N kieruje do klasy pytanie: *W parach zastanówcie się przez chwilę, dlaczego i w jaki sposób ludzie kłamią?* (3 minuty)
N pyta 2–3 uczniów o wnioski z rozmowy.
2. N kieruje do klasy pytanie: *W parach zastanówcie się przez chwilę, dlaczego i w jaki sposób ludzie mówią prawdę?* (3 minuty)
N pyta 2–3 uczniów o wnioski z rozmowy.
3. N: *Teraz poszukamy odpowiedzi na postawione na początku pytania analizując konkretny przypadek walki o prawdę i walki z prawdą. Ten przypadek to pamięć Zbrodni Katyńskiej. Na początek przypomnijmy sobie, czym była Zbrodnia Katyńska. Klasa ogląda intro na stronie katynpromemoria.pl. Po pokazie N upewnia się, że film był dla uczniów zrozumiały.*
4. N: *Oglądając kolejny materiał filmowy, zwróćcie uwagę, jak długo trwała walka o prawdę o Zbrodni Katyńskiej, jak symbolicznie zaznaczono próby utajnienia tej prawdy?*

Kryteria sukcesu ucznia:

- pokazuje na przykładach, jak głoszenie prawdy bądź kłamstwa może wiązać się z bieżącymi interesami stron konfliktu politycznego;
- analizuje postępowania się prawdą o Zbrodni Katyńskiej: w polityce władz III Rzeszy; w związku z ewolucją stanowiska Amerykanów; w decyzjach polskiego rządu na uchodźctwie;
- porównuje metody walki z prawdą (mordy polityczne, manipulowanie zdarzeniami i nazwami Chatyń/Katyń, fałszowanie dokumentów);
- porównuje metody głoszenia prawdy (badania historyczne, tablice pamiątkowe, samospalenie).

Klasa ogląda film w obszarze „Katyń” na portalu katynpromemoria.pl. Uczniowie zapisują odpowiedzi na kartkach (tabliczkach suchościernalnych) i po filmie pokazują je podnosząc do góry.

III. Praca w grupach

Korzystając z informacji zawartych na portalu <https://katynpromemoria.pl/historia-zbrodni-katyńskiej/> (od akapitu *odkrycie grobów*) i materiałów dodatkowych młodzież podzielona na grupy uzupełnia tabelę.

Tabelki powinny być wyeksponowane tak, aby łatwo było zapoznać się z ustaleniami (duże kartony na stołach lub ścianach). Uczniowie mają 15–20 minut na pracę, potem 10 minut spacerując po klasie, czytają ustalenia innych grup.

GRUPA PIERWSZA.

Władze III Rzeszy	Mówią prawdę? Nagłaśniają prawdę? Dążą do poznania prawdy?	Milczą / kłamią / walczą z prawdą?	W jaki sposób?	W jakim celu?

→ Wskazówka dla uczniów:
Przeanalizujcie plakat niemiecki dotyczący Zbrodni Katyńskiej. Dlaczego mordercy z NKWD na plakacie mają semickie rysy? Pytanie pomocnicze: co działo się w Warszawie wiosną 1943 r., czyli w czasie, w którym ukazały się plakaty?

GRUPA DRUGA.

Sowieci i polscy komuniści	Mówią prawdę? Nagłaśniają prawdę? Dążą do poznania prawdy?	Milczą / kłamią / walczą z prawdą?	W jaki sposób?	W jakim celu?
Stalin/ ZSRR				
Władze PRLu				

materiał dodatkowy

„52 sekundy. Od pierwszego uderzenia do momentu, w którym morderca wytarł krew z rękawiczek. Tyle wystarczyło, by zabić. Ksiądz Stefan Niedzielak nie spodziewał się intruzów. Jak pisze Patryk Pleskot, późnym piątkowym wieczorem 20 stycznia 1989 roku proboszcz parafii z warszawskich Powązek siedział w fotelu, oglądając telewizję i trzymając w dłoni różaniec. Nie zdążył się obrócić, kiedy usłyszał za sobą jakiś podejrzany hałas. W tej samej chwili otrzymał pierwszy cios.

Ksiądz Niedzielak nie był anonimowym księdzem, zwłaszcza dla służb. Miał za sobą chlubną przeszłość. W czasie II wojny światowej udzielał się w konspiracji pod pseudonimem Zielony, działał w Łódzkim Okręgu Armii Krajowej. Przewoził między innymi tajne dokumenty. Potem brał udział w Powstaniu Warszawskim jako powstańczy kapelan, a po wojnie wstąpił do organizacji Wolność i Niezawisłość, za co został aresztowany przez komunistyczną bezpiekę. Gdy po wyjściu na wolność przeniósł się do Warszawy, zaczęto nazywać go Kapelanem Katyńskim. Prawdę o tym, kto zamordował polskich oficerów w Katyniu poznał dość wcześnie, jeszcze w czasie wojny, przemycając pod okiem Niemców raporty Czerwonego Krzyża z ekshumacji.

Przez całe życie dopominał się wskazania sprawców tej zbrodni. Dlatego między innymi był niewygodny dla ówczesnych władz. Ksiądz prof. Jerzy Pikulik, wykładowca akademicki, znany historyk i muzykolog opowiadał w Radiu Wolna Europa, że kilka dni przed śmiercią ksiądz Niedzielak odebrał telefon od tajemniczego mężczyzny. Dzwoniący nie przedstawił się. „Jak się nie uspokoisz, to zdechniesz jak Popiełuszko” – rzucił w słuchawkę.

→ KSIĄDZ STEFAN NIEDZIELAK: OSTATNIA OFIARA KATYNIA? – tekst dr. hab. Patryka Pleskota

GRUPA TRZECIA.

Alianci	Mówią prawdę? Nagłaśniają prawdę? Dążą do poznania prawdy?	Milczą / kłamią / walczą z prawdą?	W jaki sposób?	W jakim celu?
Władze USA w czasie wojny (Prezydent Roosevelt)				
Prasa angielska w czasie wojny				
Władze USA po wojnie				

„Wspomnę tylko o losie George’a Earle’a, obiecującego amerykańskiego dyplomaty i – do pewnego momentu – osobistego przyjaciela Franklina Delano Roosevelta, któremu ten ostatni powierzył zebranie wiadomości na temat Zbrodni Katyńskiej. Earle oznajmił, że w świetle wszystkich znanych dowodów nie ma najmniejszej wątpliwości, iż jest to zbrodnia wojennego sojusznika USA, komunistycznego Związku Radzieckiego. (...) Nie mogąc znieść gry Roosevelta, żyrującego komunistyczne kłamstwo i sowiecką nagonkę na Polaków zażądał osobistego spotkania z nim i oznajmił, że jeżeli prezydent USA będzie brnął w kłamstwo, on bez względu na konsekwencje ujawni całą posiadaną wiedzę na ten temat. Roosevelt obiecał mu, że rozważy sprawę, i poprosił, żeby w oczekiwaniu na jego decyzję Earle wziął zasłużony urlop. Tak też się stało – Earle pojechał na ryby i tam, na rybach, przyjechała do niego ekipa smutnych panów z FBI z nominacją prezydenta na konsula USA na wyspach Samoa – gdyby ktoś nie wiedział, 7 tysięcy kilometrów od Waszyngtonu”.

→ R. Ziemkiewicz, *Jakie piękne samobójstwo*, Lublin 2014, s. 365

Rysunek satyryczny *Klin* z 1943 r. zamieszczony w brytyjskim dzienniku *London Evening Standard*

→ Oryginalny podpis rysunku:

Postać z lewej:
gen. Władysław Sikorski
Postać z prawej"
Joseph Goebbels.

Napis na drzewie:
jedność brytyjsko-rosyjsko-amerykańska
Napis na mundurze generała:
Krótkowzroczna dyplomacja.
Napis w gazecie:
Polskie groby. Zmowa.

Źródło: J. Tebinka, *Warszawski wyrzut sumienia*, „Mówią wieki”, 2004, nr 1, s. 23; za cke.gov.pl (Egzamin maturalny)

GRUPA CZWARTA.

Polacy	Mówią prawdę? Nagłaśniają prawdę? Dążą do poznania prawdy?	Milczą / kłamią / walczą z prawdą?	W jaki sposób?	W jakim celu?
Rząd polski na emigracji (z premierem Władysławem Sikorskim), w czasie wojny				
Rząd polski na emigracji (z premierem Stanisławem Mikołajczykiem), w czasie wojny				

31 maja 1944 r. w mieszkaniu przewodniczącego Rady Narodowej (jednej z instytucji polskich władz na emigracji, w Londynie) doszło do spotkania Stanisława Grabskiego z ambasadorem radzieckim Wiktorem Lebediewem. „Zaproponował on [Grabski], by konflikt wokół sprawy katyńskiej rozwiązać w ten sposób, że Mikołajczyk w przemówieniu radiowym oświadczy, że wojska polskie w zbliżającej się ofensywie będą miały armie rosyjskie za sojuszników. Powiedział też zdanie zadziwiające, ale niewątpliwie uzgodnione z premierem: Nawet bowiem niezwykle zręczne niemieckie kłamliwe, jak wykazały już dochodzenia komisji sowieckich, oskarżenia Sowietów o Zbrodnię Katyńską, nie osłabiło ani na chwilę walki przeciwko Niemcom Krajowej Armii. Oznaczało to gotowość do przyjęcia radzieckiej wersji Zbrodni Katyńskiej. Lebediew oświadczył, że chciałby poznać Mikołajczyka”.

→ A. Garlicki, *Historia 1939–1997/8*, Warszawa 1998, s. 110

GRUPA PIĄTA.

Polacy	Mówią prawdę? Nagłaśniają prawdę? Dążą do poznania prawdy?	Milczą / kłamią / walczą z prawdą?	W jaki sposób?	W jakim celu?
Polska emigracja polityczna				
Opozycja demokratyczna w kraju/ rodziny osób pomordowanych w Katyniu				

→ Wskazówka dla uczniów:
dlaczego umieszczenie daty zbrodni 1940 r. na Krzyżu Katyńskim na Powązkach w roku 1981 było równoznaczne ze wskazaniem sprawców?

materiał dodatkowy

„[Walenty] Badyłak dokonał samospalenia w piątek 21 marca 1980 r., dwa dni przed wyborami do Sejmu PRL. O godzinie 7.45 przechodzący przez Rynek mieszkańcy zauważyli mężczyznę, który metalowym łańcuchem przywiązał się do pompy z wodą, a tuż po ósmej oblał benzyną i podpalił. Zmarł w drodze do szpitala. Znalaziono przy nim tabliczkę, z której wynikało, że odebrał sobie życie „za Katyń, za demoralizację młodzieży, za zniszczenie rzemiosła”. (...)

Badyłak nie leczył się z powodu choroby psychicznej. Sprawdziłem u mojego znajomego dra Adama Szymusika, dyrektora kliniki psychiatrii Collegium Medicum i w żadnych dokumentach nie było śladu, żeby Walenty Badyłak kiedykolwiek leczył się z powodu choroby psychicznej — powiedział PAP artysta plastyk i działacz niepodległościowy Adam Macedoński, który w 1978 r. założył konspiracyjny Instytut Katyński, dokumentujący Zbrodnię Katyńską.

Już w dniu tragedii wokół studzienki na Rynku Głównym pojawiły się kwiaty i znicze.

Walenty Badyłak był nastawiony do życia ideowo. Przeżywał Katyń, a potem i własne tragedie rodzinne – mówił PAP Adam Macedoński.

Jego samospalenie wstrząsnęło tymi wrażliwymi i bardziej czytelnymi krakowianami. Ale 1 maja, w nieco ponad miesiąc od tej tragedii,

ludzie tłumnie uczestniczyli w pochodzie z okazji Święta Pracy. Masy nie za bardzo jego śmierć poruszyła – dodał. (...)

Badyłak urodził się w 1904 r. w Krakowie-Podgórzu. Podczas II wojny św. był żołnierzem Armii Krajowej. Po wyzwoleniu prowadził w Mrowinach koło Świdnicy piekarnię, którą po kilku latach odebrały mu władze. Później pracował w Żarach w Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej RUCH. W 1955 r. Badyłak osiadł w Krakowie. Najpierw był zatrudniony w Akademii Górniczo-Hutniczej, potem w Zakładzie Zieleni Miejskiej. W 1963 r. przeszedł na emeryturę. Bardzo dobrze znali go krakowscy księgarze, gdyż Badyłak z zamiłowania gromadził książki i płyty z muzyką poważną. Lubił także spędzać czas w kawiarniach na Rynku Głównym i dyskutować o historii.

Życie Badyłaka było naznaczone tragediami osobistymi. Jego pierwszą żoną była Ślązaczka, która w czasie wojny podpisała volkslistę, a ich syna zapisała do Hitlerjugend, co wykorzystały później władze komunistyczne. Badyłak rozwiódł się z nią i ponownie ożenił z Ireną Sławikowska, której mąż Eugeniusz, kapitan artylerii, został zamordowany w Katyniu.

Po wojnie SB nękało syna Badyłaka, wyrzucono go z technikum, chłopak rozpił się i w końcu – ku rozpaczy ojca – wstąpił do Informacji Wojskowej, która była odpowiedzialna za czystki i represje w wojsku. Druga żona Badyłaka zmarła w połowie lat 70., wcześniej w wypadku zginął jej syn.

W 1990 r. w miejscu samospalenia Badyłaka jego wnuk, ksiądz Wojciech Badyłak poświęcił tablicę pamiątkową ufundowaną przez przyjaciela Walentego, rzemieślnika Kazimierza Kozłowskiiego. W 2004 r. studzienka została odrestaurowana; na tabliczce, którą tam zawieszono, widnieje napis: „Nie mógł żyć w kłamstwie, zginął za prawdę”.

→ [Źródło](#)

IV. Podsumowanie

Jako podsumowanie każdy z uczniów wybiera jeden z cytatów, który najlepiej oddaje zmagania o prawdę o Zbrodni Katyńskiej i w zeszycie zapisuje 5–10 zdań uzasadnienia swojego wyboru. Uczeń może przywołać własny cytat. Jeśli zabraknie czasu zadanie jest pracą domową.

- „Być wolnym to móc nie kłamać”
- „Czas jest ojcem prawdy”
- „Człowiek jest stworzony na to, by szukać prawdy, a nie ją posiadać”
- „Im dalej społeczeństwo dryfuje od prawdy, tym bardziej nienawidzi tych, co ją głoszą”
- „Czasem ludzie potkną się o prawdę, ale prostują się i idą dalej”

→ Albert Camus
→ François Rabelais
→ Blaise Pascal

→ George Orwell
→ Winston Churchill

Pamięć – cień nieobecnych...

?

Jak była, jak jest przechowywana pamięć o Zbrodni Katyńskiej?

Przygotowanie wstępne

Zajęcia przeprowadzone są metodą odwróconej lekcji, która zakłada odwrócenie tradycyjnego modelu. Praca domowa zadawana jest przed lekcją, jako wprowadzenie do niej – uczniowie, korzystając z materiałów przygotowanych lub wybranych wcześniej przez nauczyciela, zapoznają się z tematem lekcji przed zajęciami. Umożliwia to przeznaczenie zajęć lekcyjnych na grupową pracę uczniów, motywowanie uczniów do pracy, wprowadzenie metod aktywizujących, takich jak dyskusja czy rozwiązywanie problemów, ćwiczenie i utrwalanie nabytych wcześniej wiadomości i umiejętności.

ODWRÓCONA LEKCJA – ZADANIA UCZNIÓW:

1. Uczniowie powinni przygotować się do lekcji w domu lub – jeśli nie mają dostępu do komputera i Internetu – w szkole.
2. Uczniowie zapoznają się z przygotowanymi wcześniej przez nauczyciela materiałami, czytają wybrane teksty, oglądają krótkie filmy edukacyjne, słuchają nagrań, odpowiadają na zadane przez nauczyciela pytania:
  - *Jakie były losy elit polskich pod okupacją sowiecką?*
  - *Czym jest „kłamstwo katyńskie”?*

ODWRÓCONA LEKCJA – ZADANIA NAUCZYCIELA:

1. Rolą nauczyciela jest samodzielne opracowanie materiałów dydaktycznych lub wskazanie odpowiednich zasobów dostępnych w Internecie (np. fragmentu nagrania, stron internetowych lub tekstu źródłowego).
2. Nauczyciel podczas lekcji nie musi już wygłaszać wykładu ani podawać podstawowych wiadomości i może skupić się na tym, by ułatwić uczniom przyswojenie wiadomości i stosowanie ich w praktyce. [Propozycja netografii: [link 1](#), [link 2](#), [link 3](#), [link 4](#), [link 5](#).]

Kryteria sukcesu ucznia:

- zna tragiczne losy polskich elit pod okupacją sowiecką;
- rozumie mechanizm zbrodni stalinowskiej popełnionej na oficerach polskich w Katyniu;
- rozumie pojęcia: mord katyński i kłamstwo katyńskie;
- analizuje formy pamięci o ważnych wydarzeniach historycznych;
- rozważa relację pamięci i historii;
- analizuje i interpretuje różne materiały źródłowe (dokumenty, źródła ikonograficzne, teksty kultury);
- korzysta ze strony: katynpromemoria.pl

Metody i formy pracy:

- odwrócona lekcja;
- zadania praktyczne;
- burza mózgów;
- dyskusja;
- praca z tekstem;
- analiza źródeł.

Środki dydaktyczne:

- koperty z zadaniami (materiały do pracy w formie zadań tekstowych i multimedialnych) – linki do materiałów:
  - ~ [materiał 1](#);
  - ~ [materiał 2](#);
  - ~ [materiał 3](#);
- Uwaga: przygotowane przez autorkę padlety należy skopiować tworząc własne. Nie należy edytować tych, które ukryto w linkach.*
- strona internetowa katynpromemoria.pl;
- komputery, laptopy z dostępem do Internetu;
- telefony komórkowe uczniów z dostępem do Internetu;
- darmowe interaktywne oprogramowanie edukacyjne on-line: Padlet.

I. Wprowadzenie / 5 minut

1. Nauczyciel po przywitaniu uczniów rozpoczyna lekcję od wspólnego z uczniami poszukiwania kontekstów słowa-klucza: PAMIĘĆ.

Pytanie:

- *w jakich kontekstach używamy słowa pamięć?*

Następnie tworzenie mapy myślowej na tablicy.

Możliwe tropy: Pamięć jako zdolność do zachowywania informacji w mózgu: pamiętanie, przypominanie, rozpamiętywanie, wspomnianie, zapamiętanie. Pamięć w kontekście wdzięczności: dziękczynienie, uznanie, wdzięczność. Pamięć jako echo minionych dni: przypomnienie, przywołanie, reminiscencja, retrospekcja, wskrzeszenie, wspominki, wspomnienia. Pamięć w przenośni jako zyskanie sławy: chwała, cześć, godność, honor, reputacja, sława, upamiętnienie, uznanie. Pamięć w kontekście szanowania kogoś lub czegoś minionego: cześć, szacunek.

2. Nauczyciel podaje temat lekcji: *Pamięć – cień nieobecnych...*

II. Część właściwa lekcji / 25 minut

1. Nauczyciel: *Dzisiejsza lekcja dotyczyć będzie pamięci. Pamięci w kontekście wdzięczności, pamięci wydarzeń minionych. Spróbujemy znaleźć odpowiedzi na następujące pytania: Co wiemy o zbrodni z 1940 roku i jej następstwach, jakie są formy jej upamiętnienia, jakie są kluczowe nośniki pamięci o Katyniu (symbole i teksty kultury), jakie osoby i instytucje podtrzymują pamięć o Zbrodni Katyńskiej? Zapoznaliście się z materiałami, które wysłałem/am Wam wcześniej na temat Zbrodni Katyńskiej. Dzisiaj będziecie pracowali w grupach zgodnie ze swoimi zainteresowaniami, preferencjami i chęciami.*

Liczebność grup uzależniona jest od liczby uczniów w klasie. Proponuję czteroosobowe grupy, gdyż przygotowanych zostało sześć zadań. Uczniowie ze SPE wybierają zadania zgodnie ze swoimi możliwościami, w pracy wspomagają ich pozostali uczniowie i nauczyciel.

2. Nauczyciel rozkłada na stole koperty z zadaniami (uczniowie wybierają zadanie, kierując się informacją zapisaną na kopercie; jeżeli będzie zbyt wielu chętnych do jednego zadania lub brak chętnych do innego zadania, wówczas nauczyciel może w formie losowania przydzielić uczniów do poszczególnych grup).

Każda grupa odpowiedzi zapisuje w dowolnym programie do tworzenia prezentacji, np. PowerPoint, Canva, Jamboard lub (w wypadku lekcji stacjonarnej) tworzy notatkę na plakacie, tak aby na koniec lekcji – podczas spaceru po klasie – każdy mógł bez trudu zapoznać się z wynikami pracy.

OFIARY

POLECENIA:

Aby wykonać polecenia przejdźcie na stronę: [link](#)

- A. Rozpoznajcie trzy osoby, które zginęły w Katyniu na podstawie otrzymanych ilustracji (osoba 1 – ilustracje: pilotka, spadochron; osoba 2 – ilustracje: jarmałka, Tora; osoba 3 – ilustracje: książka, rysunek dyskobola) oraz odwiedzając stronę: katynpromemoria.pl i oglądając film w obszarze: Katyń.
- B. Po rozpoznaniu osób wejdźcie na stronę <https://katynpromemoria.pl/lista-ofiar/> i zapalcie światło pamięci zamordowanym w Katyniu.
- C. Zastanówcie się, jaką grupę społeczną reprezentują wymienione osoby.

ZBRODNIA 1940

Aby wykonać polecenia przejdźcie na stronę: <https://katynpromemoria.pl/historia-zbrodni-katynskiej/> i odnajdźcie odpowiedzi na pytania:

- A. Dlaczego jeńcy polscy znaleźli się w rękach sowieckich?
- B. Kiedy podjęto decyzję o rozstrzelaniu 14,7 tys. osób znajdujących się w obozach dla jeńców wojennych w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie oraz 11 tys. aresztowanych, przebywających w więzieniach? Kto podjął tę decyzję?
- C. Czy znamy ostateczną liczbę oraz personalia wszystkich ofiar?
- D. Ilu zamordowanych jeńców pochodziło z obozu w Kozielsku (pochowanych w Lesie Katyńskim pod Smoleńskiem, w odległości około 2 km od stacji Gniezdowo), z obozu w Ostaszkowie (rozstrzelanych w Kalininie w piwnicy siedziby NKWD i pochowanych w lesie w Miednoje) oraz z obozu w Starobielsku (rozstrzelanych w piwnicy siedziby NKWD w Charkowie i pochowanych na skraju miasta, 1,5 km od wsi Piaticzatki)?

KLAMSTWO KATYŃSKIE

POLECENIE:

- A. Przejdźcie na stronę: <https://katynpromemoria.pl/historia-zbrodni-katynskiej/> i przeczytajcie akapit pt. *Kłamstwo i walka o prawdę*. Odpowiedzcie na pytanie: Dlaczego nie osądzono Zbrodni Katyńskiej?
- B. Zapoznajcie się z notką biograficzną o Józefie Mackiewicz . Uzasadnijcie, dlaczego w PRL J. Mackiewicz został skazany na zapomnienie.

C. W 1984 r. ukazała się w Polsce książka Waldemara Łysiaka pod tytułem "mw". Jest w niej między innymi esej o polskich szwoleżerach Napoleona, a w nim taki oto fragment:

Szwolężerowie przeszarżowali jeszcze kilka wojen i kilka powstań, lecz im także nie darowano. Kilku z nich, a każdy wart był tysiąca, zamordowano w Bourreaugne i wrzucono do wspólnego dołu, wielkiego jak dolina ich chwały i okrytego milczeniem bardziej jeszcze straszniejszym niż ta cisza, która dudni na obrazie Kossaka. Zbrodnia bez kary. I pogrzeb, który zaiste przytłacza krajobraz... Jakże mógłbym o nich zapomnieć ja, którego serce pogrzebano razem z nimi, i który maszeruje bez nadziei krajobrazami bez bitew?

W historii wojen napoleońskich nie było takiego wydarzenia. Autor starał się w tym tekście przemycić prawdę o Katyniu. „Bourreau” to po francusku „kat”, „Bourreaugne” – to w intencji autora „Katyń”. Na podstawie wiedzy pozaźródłowej wskaźcie występujące w tekście fragmenty sugerujące, że odnoszą się one do Zbrodni Katyńskiej.

Sztuka / Katyń

POLECENIA:

- A. Przeanalizujcie akwarelę Józefa Czapskiego ze Starobielska, zajrzyjcie na [stronę z materiałem](#). Kogo ukazuje? Jakiego wydarzenia dotyczy? Informacje dodatkowe możecie znaleźć pod [tym linkiem](#).
- B. Dlaczego o Józefie Czapskim mówi się, że „Ocalał, by zachować o nich pamięć”?
- C. Józef Lipiński (1891–1940) zamordowany w Charkowie oraz Franciszek Kupka (1915–1940) rozstrzelany w Katyniu to postaci niemal anonimowe. Pozostały po nich nieliczne rysunki (zajrzyjcie na [stronę z materiałem](#)). Zapalcie światło pamięci zamordowanym na stronie: <https://katynpromemoria.pl/lista-ofiar/>

Poezja / Katyń

POLECENIA:

- A. Przeczytajcie wiersze: [link](#)
- B. Odpowiedzcie na pytania:
Jakiego miejsca dotyczą utwory?
Czego się dowiadujemy o ofiarach, jak umierały ofiary?
W jakim celu powstały te utwory?
- C. Jaka jest Matka Boska w wierszu Jana Twardowskiego?
Gdzie i w jakim celu się pojawia?

Pamięć o Zbrodni Katyńskiej

W kopercie PAMIĘĆ O ZBRODNI KATYŃSKIEJ znajdują się na kartce wypisane pytania:

- A. Jakie osoby, instytucje i stowarzyszenia stoją na straży pamięci o Zbrodni Katyńskiej?
- B. W jaki sposób upamiętniono Zbrodnię Katyńską?
- C. Spróbujcie wyjaśnić, dlaczego powojenne losy wielu członków rodzin katyńskich ułożyły się tak dramatycznie; czym groziło upamiętnianie prawdy o pomordowanych oficerach?

Uczniowie samodzielnie przeszukują Internet i poszukują odpowiedzi na pytania. Wykorzystują również swoją wiedzę z przygotowania wstępnego do lekcji oraz z otrzymanej wcześniej netografii, m.in. końcowe części artykułu: <https://katynpromemoria.pl/historia-zbrodni-katynskiej/> oraz <https://katyn.ipn.gov.pl/kat/histori/walka-o-prawde> (tu warto zwrócić uwagę uczniów na działanie Stowarzyszenia Memoriał, opisane szerzej w innych miejscach, np. tu: [link](#))

III. Zakończenie / 5 min

1. Uczniowie przeglądają on-line lub spacerując po klasie wyniki pracy grup.
2. Rozmowa na zamknięcie:
  - *Kto i w jaki sposób dawniej i dziś przechowuje pamięć o Zbrodni Katyńskiej? Czy te sposoby pamiętania konkurują ze sobą, czy uzupełniają się? Jak się do siebie mają pamięć i historia?*

Dobre pomysły rozwiązań dydaktycznych

Cennym źródłem do analizy jest film, w tym wypadku film hitlerowski. Daje on okazję zarówno do pracy źródłoznawczej, jak i namysłu nad tworzeniem przekazu propagandowego.

Autor: Dariusz Wasilewski

1. Nauczyciel wspólnie z uczniami ogląda fragment filmu „Im Wald von Katyn”. Niemiecki film propagandowy, stylizowany na dokument, ukazujący odkryte w 1943 r. doły katyńskie. Po przejściu w link nauczyciel włącza napisy, wybiera opcję „niemiecki” (wygeneruj automatycznie), następnie jeszcze raz wchodzi w opcję napisy i wybiera: „przetłumacz automatycznie – polski”. Jakość napisów nie zawsze będzie zadowalająca, dlatego nauczyciel w trakcie lub po zakończeniu seansu powinien wyjaśnić wątpliwości i omówić fragment. [Link do filmu](#)
2. Po seansie (...):
  - *O jakim wydarzeniu opowiada film? Kiedy zbrodnia została dokonana?*
  - *(...) W jakich okolicznościach Niemcy odkryli groby katyńskie?*
  - *Czemu miało służyć dokumentalne ukazanie tragedii polskich oficerów?*
  - *Jaki cel miało ukazanie polskich urzędników wysokiego szczebla?*
  - *Co Niemcy chcieli osiągnąć poprzez ukazanie nabożeństwa, duchownych i krzyża na koniec filmu?*
  - *Jaka jest wymowa tego filmu (zwłaszcza końcówki)? / Dlaczego powstały tego typu materiały propagandowe?*

Możliwość skoncentrowania się na indywidualnych losach oraz wykonanie pracy badawczej wymagającej samodzielnego stawiania pytań i porządkowania materiału, to wielka zaleta poniższego konceptu.

Autorka: Agnieszka Kloc

„Wyobraź sobie, że jesteś detektywem/policjantem/prokuratorem, który prowadzi śledztwo na temat zaginięcia w 1940 r. studenta prawa i porucznika rezerwy Zbigniewa Przystasza. Po przeanalizowaniu materiałów zamieszczonych na stronie internetowej [katynpromemoria.pl](#) oraz podanych tekstów źródłowych sporządź notatkę na temat prawdopodobnych zdarzeń, jakie miały miejsce od momentu „urwania się” relacji w dzienniku Z. Przystasza (21 IV 1940) do utworzenia Zespołu Cmentarno-Muzealnego Katyń”.

Interesujący trop dydaktyczny, wymagający zaawansowanej wiedzy i interdyscyplinarnego podejścia, to analiza toposów, tego, jak historia katyńska wpisuje się w pradawne schematy i jakie są tego konsekwencje.

Autor: Piotr Cmiel

1. (...) Motyw lasu (np. las ukazany w balladzie „[Król Olch](#)” J. W. Goethego lub las birnamski z „[Makbeta](#)” W. Szekspira. (...) Zespół proszony jest o interpretację motywu lasu w wyżej wymienionych w tekstach kultury. (...)
2. Wyświetlenie wirtualnego lasu [katynpromemoria.pl](#). Zwrócenie uwagi na miejsca symboliczne np. grupę ołtarzową i inne. Młodzież interpretuje ten tekst kultury. (...)

Uwaga: w tym punkcie lekcji nauczyciel może odczytać fragment książki Jerzego A. Wlazły *Chłopak z Katynia*, Warszawa 2018, str. 11, opisujący relację Henryka Troszczyńskiego, przymusowego polskiego robotnika, który wraz z kolegami należał do pierwszych świadków zbrodni w Lesie Katyńskim: „Od początku ten las im się nie podoba. W Polsce takiego nie widzieli. Gęsty i ciemny. Drzewa potężne, aż ciężkie od ogromnych konarów, nie przepuszczają zimowego słońca. Jedynie na polanach co jakiś czas przebija się jaśniejszą plamą na śniegu. Taki las mógłby zagrać w horrorze...”. Warto również dać młodzieży czas, aby opowiedziała o swoich refleksjach po wirtualnym spacerze po Lesie Katyńskim i zapaleniu światełka pamięci w ramach zadanej uprzednio pracy domowej.

Niezależnie od oryginalnych rozwiązań dydaktycznych warto także dostrzec nietypowe ramowanie problemu, różne od dominującej narracji.

Autorka: Karolina Hermann

„Przedstawienie Zbrodni z punktu widzenia rodzin ofiar – nie jako tragedii, w której zginęło tysiące Polaków; ale jako tysięcy osobistych tragedii”.

CENTRUM
POLSKO-ROSYJSKIEGO
DIALOGU I POROZUMIENIA

ul. Jasna 14/16a
00-041 Warszawa

T: + 48 22 295 00 30
F: + 48 22 295 00 31

cprdip@cprdip.pl
www.cprdip.pl

FB / IG / TT / YT

CENTRUM
POLSKO-ROSYJSKIEGO
DIALOGU I POROZUMIENIA